

บทที่ 2

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

จุดประสงค์

ข้อมูลในบทที่ 2 จะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถ

1. อธิบายกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ในแต่ละรูปแบบที่มีผู้เสนอไว้
2. สรุปความหมายของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ได้
3. แสดงภาพรวมของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ได้ครบทุกขั้นตอน

1. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่เสนอโดยราล์ฟ ไทเลอร์ (Ralph Tyler)

หลักการสำหรับการพัฒนาหลักสูตรที่ไทเลอร์เสนอไว้ เริ่มด้วยการหาคำตอบจากคำถามพื้นฐาน 4 คำถาม คือ

- 1) จุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่โรงเรียนควรจะบรรลุคืออะไร
- 2) ประสิทธิภาพทางการศึกษาที่ควรจะมีเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา คืออะไร
- 3) ประสิทธิภาพทางการศึกษาเหล่านี้จะจัดให้มีประสิทธิภาพอย่างไร
- 4) จะตัดสินได้อย่างไรว่าบรรลุจุดมุ่งหมายแล้ว

คำตอบของคำถาม 4 คำถามนี้ แสดงถึง 4 ขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรเรียงตามลำดับ ดังนี้

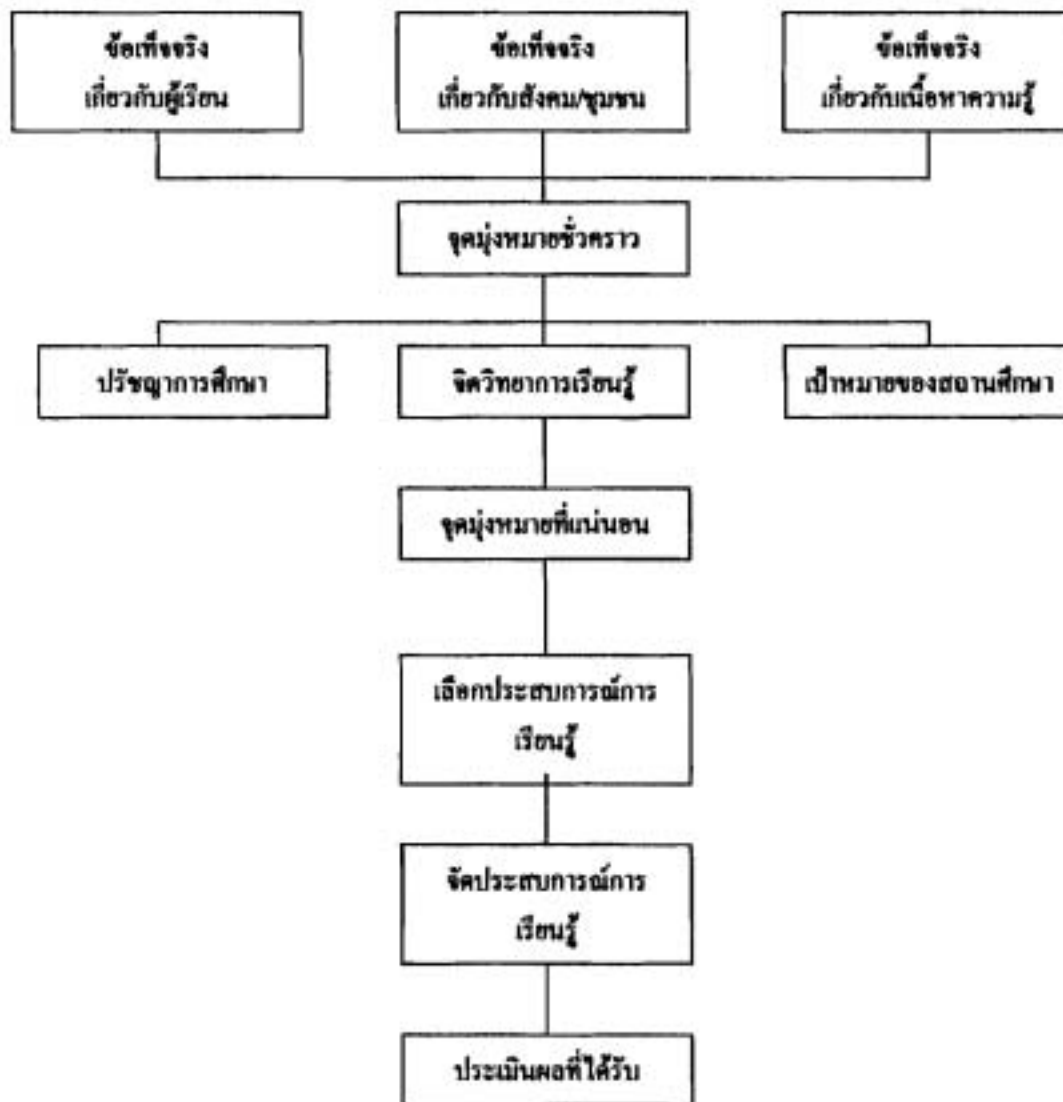
- 1) กำหนดจุดมุ่งหมาย
- 2) เลือกแนวทางเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย
- 3) จัดแนวทางเหล่านั้น
- 4) ประเมินผลที่ได้รับ

(Tanner and Tanner 1980,84)

ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์นั้น จะเริ่มจากการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้เรียน สังคมหรือชุมชน และเนื้อหาความรู้ก่อน แล้วกำหนดจุดมุ่งหมายชั่วคราวของหลักสูตรให้สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้มา หลังจากนั้นไปศึกษาปรัชญา จิตวิทยาการเรียนรู้ และเป้าหมายของสถานศึกษา แล้วจึงกลับมาพิจารณาจุดมุ่งหมายชั่วคราวว่าจะยอมรับได้ไหม โดยคำนึงถึงพื้นฐาน

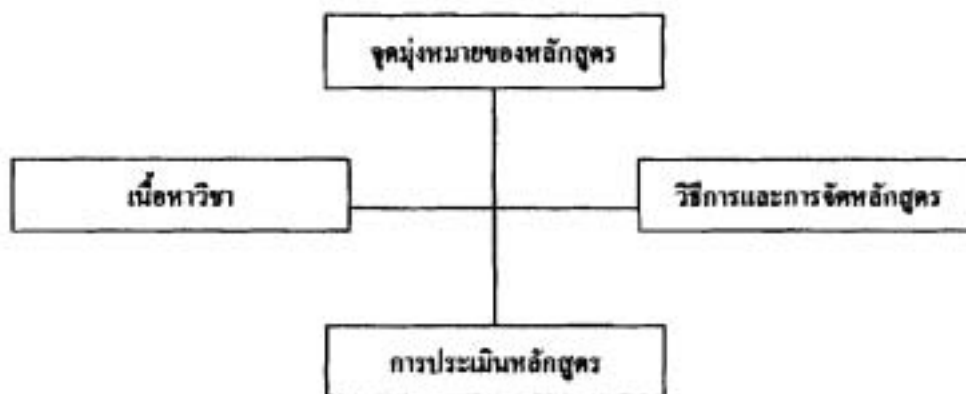
ของคุณค่าทางการศึกษา เป้าหมายของการศึกษาและหน้าที่ของโรงเรียน หลังจากนั้นจึงกำหนด จุดมุ่งหมายที่แน่นอน (Mc Neil 1996,133)

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์สามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

2. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่เสนอโดยไจล์ส (Giles) และคณะ

ไจล์ส แมคคัทเชน และซีชีล (H.H.Giles, S.P.Mc Cutchen, and A.N. Zechiel) ได้เสนอ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร โดยอิงกับ 4 คำถามของไทเลอร์ แต่คำตอบทั้ง 4 คำถามนั้นขึ้นต่อกัน ไม่ได้เป็นขั้นตอนในแนวตั้งดังนี้

(Tanner and Tanner 1980,82)

3. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่เสนอโดยฮิลดา ทาบ่า (Hilda Taba)

ทาบ่าได้แบ่งกระบวนการพัฒนาหลักสูตรเป็น 7 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 วินิจฉัยความต้องการ

ขั้นที่ 2 กำหนดจุดมุ่งหมาย

ขั้นที่ 3 เลือกเนื้อหา

ขั้นที่ 4 จัดเนื้อหา

ขั้นที่ 5 เลือกประสบการณ์การเรียนรู้

ขั้นที่ 6 จัดประสบการณ์การเรียนรู้

ขั้นที่ 7 ตัดสินใจสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมิน

(Tanner and Tanner 1980,85)

4. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่เสนอโดยเซเลอร์ (Saylor) และคณะ

แกเลน เซเลอร์ (J.Galen Saylor) วิลเลียม อเล็กซานเดอร์ (William M. Alexander) และอาร์เธอร์ ลูวิส (Arthur J. Lewis) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ในหนังสือของเขา (Saylor, Alexander, and Lewis 1981,30) ดังนี้

เป้าหมายและวัตถุประสงค์

การออกแบบหลักสูตร	การใช้หลักสูตร (การสอน)	การประเมินหลักสูตร
● การตัดสินใจเพื่อการออกแบบหลักสูตรสำหรับสถานศึกษาแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยเฉพาะกระทำโดยกลุ่มผู้วางแผนหลักสูตร ● การตัดสินใจหาข้ออ้างในครั้งก่อนๆ โดยองค์กรทางการเมืองและสังคมจะกำหนดการออกแบบในครั้งล่าสุดได้	● การตัดสินใจเพื่อการจัดการเรียนการสอนกระทำโดยครูที่รับผิดชอบ ● แผนของหลักสูตรประกอบด้วยวิธีสอนหลายวิธีที่เสนอไว้ให้เลือกรวมทั้งคำแนะนำที่เกี่ยวกับแหล่งวิทยากร สื่อการสอนและการจัดการสอน ● การส่งเสริมให้ครูและผู้เรียนได้ยึดหยุ่นและมีอิสระมากขึ้น	● การตัดสินใจเกี่ยวกับการประเมินผลเพื่อดูความก้าวหน้าของผู้เรียนกระทำโดยครูที่รับผิดชอบ ● การตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการประเมินหลักสูตร กระทำโดยกลุ่มผู้วางแผนหลักสูตร ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะเป็นพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจในการวางแผนครั้งต่อไป

5. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่เสนอโดยมอริทซ์ จอห์นสัน (Mauritz Johnson)

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่จอห์นสันเสนอไว้มีส่วนประกอบหลัก 5 ส่วน คือ

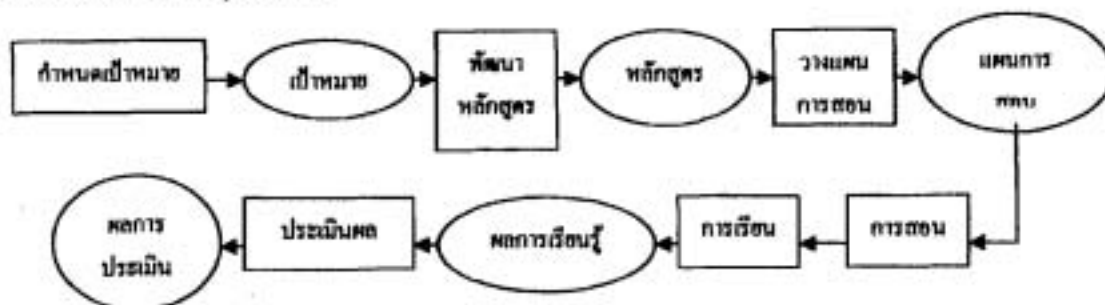
- 1) การกำหนดเป้าหมายของหลักสูตร
- 2) การพัฒนาหลักสูตร (เลือกและสร้าง)
- 3) การวางแผนเกี่ยวกับการสอน
- 4) การจัดการเรียนการสอน
- 5) การประเมินผลอย่างมีเทคนิค

(Posner 1995,19)

ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของจอห์นสันนั้น จอห์นสันได้แสดงถึงกระบวนการ (process) และผลผลิตที่สอดคล้องกัน (corresponding products) แต่ละขั้นตอนของกระบวนการจะมีผลผลิต ดังนี้

และแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

6. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่เสนอโดยเดวิด อาร์มสตรอง (David G. Armstrong)

จากการที่ได้มีนักวิชาการด้านหลักสูตรหลายคนได้เสนอรูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ อาร์มสตรอง (Armstrong 1989,32) ได้พิจารณารวบรวมเสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามความเห็นของเขา ดังนี้

- 1) ระบุความต้องการและจุดมุ่งหมาย
- 2) เลือกและจัดผู้ควรมีส่วนร่วม

- 3) พัฒนาแผนงานการจัดการหลักสูตร
- 4) พัฒนาส่วนประกอบที่จำเป็นในแต่ละสภาพแวดล้อม
- 5) ทดลองใช้ ประเมิน จัดใหม่
- 6) เผยแพร่และใช้หลักสูตร
- 7) ประเมินและปรับปรุง

นอกจากนี้อาร์มสตรอง (Armstrong 1989,6) ได้เสนอว่ากิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรตามปกติแล้วควรดำเนินการดังนี้

1. พิจารณาแหล่งข้อมูล
2. เลือกแนวคิด
3. พิจารณาผลกระทบภายนอก
4. พิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูล
5. เตรียมหลักสูตร
6. ใช้หลักสูตร
7. ประเมินหลักสูตร

ดังแสดงเป็นแผนภูมิต่อไปนี้

7. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่เสนอโดยโรนัลด์ คอลลี (Ronald C. Doll)

คอลลี (Doll 1992,200-211) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. พิจารณาความต้องการ

2. กำหนดจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายของหลักสูตร
3. กำหนดวัตถุประสงค์ของ โปรแกรมย่อย (เช่น หมวดวิชา รายวิชา เป็นต้น)
4. กำหนดวิธีการประเมินผลการเรียน
5. เลือกรูปแบบของหลักสูตร
6. เลือกเนื้อหาการเรียนรู
7. พิจารณาจัดประสบการณ์การเรียนรู้
8. ประเมินหลักสูตร

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นตัวอย่างของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่มีผู้เสนอไว้ โดยมีไทเลอร์เป็นผู้นำ ดังนั้นรูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์จึงยังคงมีการอ้างอิงถึงกันอยู่ตลอดมา ต่อจากนั้นก็ยังมีผู้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรออกมา หลากหลาย ทั้งผู้ที่ดำเนินการตามแนวคิดของไทเลอร์ ทั้งผู้ที่ประชุกต์แนวคิดของไทเลอร์ และผู้ที่ผสมผสานหลายๆ แนวคิด

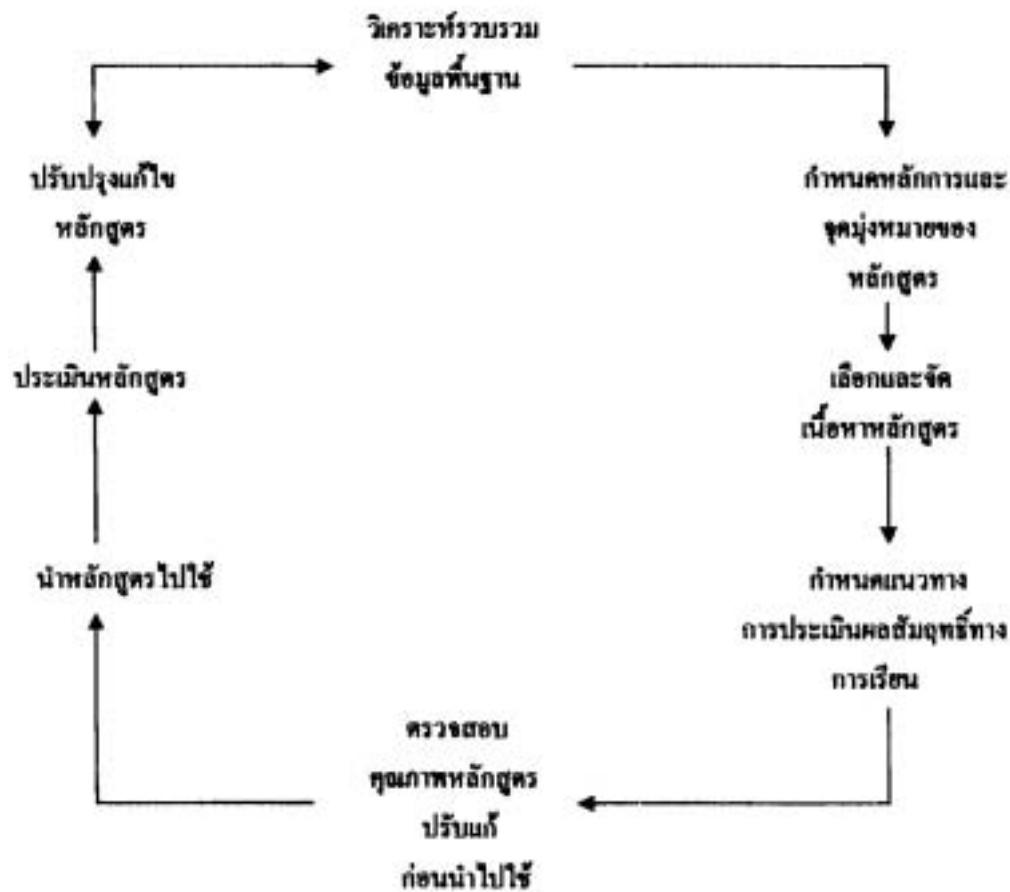
กิจกรรมที่ 1

- อภิปรายเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่นักวิชาการด้านหลักสูตร ได้เสนอไว้ให้ชัดเจน
- กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของใครที่ท่านเห็นว่าเป็นกระบวนการที่ควรจะนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรของไทยมากที่สุด เพราะเหตุใด

8. ภาพรวมของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยขั้นตอน ซึ่งต้องทำให้สำเร็จตามลำดับ เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรมีความสมบูรณ์ งานที่ต้องทำในแต่ละขั้นตอนมีความหลากหลายแต่มีการกำหนดผลที่แน่นอนเอาไว้ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องและเป็นวัฏจักรมากกว่าจะเป็นกิจกรรมที่ทำต่อกันเป็นเส้นตรง เป็นกิจกรรมที่เป็นพลวัตรมากกว่าจะเป็นกิจกรรมที่คงที่

จากการที่ได้ศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรหลายรูปแบบที่นักวิชาการด้านหลักสูตรหลายคนได้เสนอไว้ข้างต้นนั้น สามารถสรุปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ครบถ้วนดังนี้

ในขั้นที่ 1 การวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน จะวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษา จิตวิทยา การเรียนรู้ ผู้เรียน สังคม และเนื้อหาความรู้ ในการวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาและจิตวิทยาการเรียนรู้นี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดของนักปรัชญา และนักจิตวิทยา แล้วนำแนวคิดเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ส่วนการวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนมีจุดประสงค์เพื่อพิจารณาลักษณะธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียนและพัฒนาหลักสูตรให้สนองลักษณะธรรมชาติและความต้องการเหล่านั้น การวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมก็เพื่อศึกษาสภาพสังคมในปัจจุบันและอนาคตทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม ระบบครอบครัว ค่านิยมของสังคม รวมถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมแล้วนำมาพัฒนาหลักสูตรที่เตรียมผู้เรียนให้พร้อมที่จะไปดำรงชีวิตและปฏิบัติงานในสังคมนั้น ส่วนการวิเคราะห์เนื้อหาความรู้นั้นก็กระทำเพื่อศึกษาลักษณะธรรมชาติของเนื้อหาความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงและ

ความก้าวหน้าทางวิชาการเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรที่ประกอบด้วยเนื้อหาความรู้ที่ทันสมัย

ขั้นที่ 2 การกำหนดหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานที่วิเคราะห์และรวบรวมได้ในขั้นที่ 1 มาเป็นแนวคิดและตัวชี้้นำในการกำหนด หลักการจะแสดงถึงปรัชญาและเป้าหมายของหลักสูตร ส่วนจุดมุ่งหมายจะบอกคุณลักษณะของผู้ที่เรียนจบตามหลักสูตรว่าจะมีความรู้ทักษะ แนวคิดอะไรบ้าง มีเจตคติอย่างไร สามารถทำอะไรได้ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างไร เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การเลือกและจัดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้จะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายความว่าเนื้อหาความรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ที่เลือกและนำมาจัดในหลักสูตรจะช่วยเอื้อให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ขั้นที่ 4 การกำหนดแนวทางการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประกอบด้วยคำแนะนำและข้อกำหนดในการติดตามความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนเพื่อตรวจสอบให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ขั้นที่ 5 การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและปรับแก้ก่อนนำไปใช้ เป็นขั้นที่นำหลักสูตรที่ร่างเสร็จแล้วไปตรวจสอบ ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบได้หลายวิธี เช่นการใช้รูปแบบการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร การตรวจสอบกับลักษณะของหลักสูตรที่ดี การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญหรือคณะกรรมการ หรือการวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบของหลักสูตรเพื่อพิจารณาความเหมาะสม เป็นต้น แล้วนำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงแก้ไขร่างหลักสูตรให้ดีขึ้นเตรียมพร้อมที่จะนำไปใช้

ขั้นที่ 6 การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นที่นำหลักสูตรที่ตรวจสอบคุณภาพและแก้ไขให้สมบูรณ์แล้วไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการต่างๆ ที่มั่นใจได้ว่าได้มีการใช้หลักสูตรอย่างเหมาะสม

ขั้นที่ 7 การประเมินหลักสูตร เป็นการตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรทั้งโปรแกรมและประเมินทั้งแยกส่วนของหลักสูตรทีละส่วน และประเมินโดยรวมด้วย เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงประสิทธิภาพของหลักสูตร

ขั้นที่ 8 การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เป็นการนำผลการประเมินหลักสูตรมาปฏิบัติต่อเนื่องในกรณีผลการประเมินหลักสูตรพบข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรคในส่วนปลีกย่อย ผู้พัฒนาหลักสูตรจะดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร หากพบข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรคในประเด็นใหญ่ ซึ่งจะต้องเปลี่ยนโครงสร้างของหลักสูตรก็จะดำเนินการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

กิจกรรมที่ 2

อธิบายกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ให้ครบทุกขั้นตอน และบ่งชี้
ความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละขั้นตอนด้วย

สรุป

- แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่นักวิชาการด้านหลักสูตรหลายคนได้เสนอไว้จะเป็นแนวทางให้เรานำมาจัดกระบวนการ ในการพัฒนาหลักสูตรของเรา
- กระบวนการพัฒนาหลักสูตรจะแสดงขั้นตอนการดำเนินงานในการพัฒนาหลักสูตรที่เป็นระบบ
- กระบวนการพัฒนาหลักสูตร โดยรวมควรประกอบด้วยขั้นตอนการวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกและจัดเนื้อหาหลักสูตร การกำหนดแนวทางการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การตรวจสอบคุณภาพและปรับแก้ก่อนนำไปใช้ การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินหลักสูตร และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

การประเมินผล

1. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรหมายถึงอะไร
2. ถ้าท่านจะดำเนินการพัฒนาหลักสูตร จะดำเนินการอย่างไรบ้าง และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ท่านใช้ดำเนินการนี้ได้ นำแนวคิดหรือผสมผสานแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของนักวิชาการด้านหลักสูตรคนใดมาบ้าง